

Fritz Johansson, Stora Bystad

berättar för Sture Hjalmarsson 1981-05-26

Jag är född den 4 aug.1889 och i min barndom bodde vi på Ekeberg i Hulared. Det ligger vid vägen mellan Hulared och Dalstorp. Mina föräldrar hette Johan och Petronella Pettersson. Vi bodde i en liten stuga med ett rum och kök och det var öppna spisar både i rummet och i köket. Spisarna var murade av stora stenhällar och jag minns att det var så gott för oss barn att kunna krypa upp och sätta sig på stenen framför elden i den stora spisen i rummet och värma fötterna. I köksspisen fick vi använda kokkärl med fötter som ställdes i elden och sedan fick man då flytta kokkärlet allteftersom man skulle koka maten.

Vid spisen i köket fanns också en stor ugn som man fick elda i och värma upp när man skulle baka.

I taket vid spisen hände en lång stång s.k. ”brödspett” som man torkade brödet på så att det inte skulle mögla och bli förstört.

Ute på gården hade vi en rätt djup murad brunn. Över denna låg en stor stenhäll med ett runt hål i, nästan lagom för att sänka ned en hink i. När man skulle ta upp vatten så hade vi en lång stång som hinken krokades fast i och sedan fick man med handkraft dra upp hinken med vatten. På en del andra ställen hade dom en ”våkt” eller ett ”vinnerverk” men vi hade bara en stång. Sedan hade vi naturligtvis ett lock över brunnen så att inga ungar skulle ramla i den.

Sovlet förvarades i en ”sältebalj” som man kunde ha på vinden, i källaren eller i någon garderob. När man slaktat så lades fläsket ned i denna ”sältebalj”, det lades i olika lager med mycket salt emellan.

Tack vara saltet så blev inte fläsket förstört, men det kunde ju härska om det fick bli för gammalt, men man fick inte vara så kräsen förr i världen.

Man började i regel dagen med att äta frukost och lite längre fram på dagen kunde det bli ett mellanmål och då var det vanligt med lite hårt bröd doppat i varmt vatten. Kaffe var inte så vanligt i vardagslag, det förkom bara när det skulle vara lite extra.

Sedan åt man middag mellan kl. 12 och 1, maten var alltid enkel men den smakade bra ändå. Ett mellanmål på eftermiddagen förekom också och till

kvällsmat var rågmjölsgröt, eller ”svartagröt” som den kallades, det mest vanliga. Rågmjölet maldes rätt grovt och det lämpade sig bra till gröt, men även brödet var rätt mörkt och grovt på den tiden.

När man skulle ta arbetsanställning förr, så förekom det något som kallades ”städjan”. Det var en mindre kontant ersättning som utbetalades till den anställde när det var bestämt om platsen. När man fått ”städjan” så var man förbunden till platsen för ett år framåt. Det var inga stora pengar som en årslön rörde sig om på den tiden. Min första årslön var nog 15, 20 eller högst 25 kronor i kontantlön, men sedan tillkom lite naturaförmåner som lite tyg till någon skjorta, några kläder och kanske skor eller stövlar.

”Flyttedagen” var förr den 24 oktober och anställningen skulle börja med en ”frivecka”. Det var kanske en del att ordna med i samband med flyttningen så att en veckas ledighet var rätt nödvändig.

Men för en annan som stannade kvar år efter år på samma ställe var det aldrig fråga om någon ”frivecka”. Men man kunde ju få ledigt någon dag ändå om man bad om lov, men det var ingenting som i förväg var bestämt utan det fick bli om man var i särskilt behov av ledighet.

Statarna flyttade väldigt ofta emellan gårdarna. Om det inte blev varje år så kan man nog säga att det var vanligt att dom flyttade vartannat. Barnen blevo nätt och jämt hemmastadda på ett ställe innan det bar iväg till en ny gård. Jag tror att dom flyttade mest av gammal vana, för de kunde nog inte räkna med att få det bättre på det nya stället, men det var väl det att det åtminstone blev lite annorlunda.

Jag gick i småskolan i Hulared varannan dag i tre år, det var rätt så långt dit och det tog väl minst en halvtimme att gå dit. Den första lärarinnan vi hade där var väldigt snäll, men hon slutade tyvärr snart. Sedan kom det en annan lärarinna och det var hemskt vad hon var arg och sträng. Det var inte långt emellan som det vankades stryk, hon hade en käpp stående vid katedern och det var inte långt emellan som den kom till användning, och örfilar vankades det emellanåt också. Vi var väl inte mer än ett 10-tal barn i skolan för det var ju bara 3-4 stycken som började varje år. I folkskolan gick jag i Dalstorp och det var en timmas väg dit. Skolläraren där var rätt så sträng, men det var aldrig fråga om stryk där.

Sedan gick jag och läste för en präst som hette Arvidsson i Dalstorp. Det året som jag gick och läste hade jag redan flyttat hemifrån, jag var på ett ställe som

hette Nybygget. Där bodde en bror till godsägare Lundgren på Reuterberg och hos honom var jag när jag gick och läste. När jag sedan hade läst fram så skulle jag ju kunna försörja mej själv och då flyttade jag till Bystad och där har jag varit allt sedan dess. Ja, det vill säga tills i vintras, då halkade jag omkull och skadade mej så att jag åkte på sjukhus och när jag kom därifrån så fick jag flytta hit till Ekerö.

När man kom ut i världen och skulle "tjäna sig för" fick man allt vara väldigt artig mot sitt husbondefolk och det var minsann inte värt att säga "du" till vem som helst.

Vid dop, bröllop och begravningar firade man lite mer än nu, då skulle det vara lite högtidligare. Dopet var mestadels i kyrkan och då var det lite kalas efteråt med någon liten dopgåva till den döpte.

Bröllop var lite högtidligare, då skulle gästerna vara högtidsklädda, bröllopgården kläddes med äreport och på kvällen kom folk och skulle "skåda bruden". Då ropades brudparet ut flera gånger och det utbringades leven för de nygifta och ibland sköts det också salut.

Vid begravningar var man också högtidsklädd, man samlades i sorgehuset och gick i regel till fots till kyrkan. Hade man långt till kyrkan kunde det hända att hästskjuts användes. En likvagn fanns vid kyrkan, eden fick man låna om man hade egna hästar, i annat fall kördes likvagnen med prästgårdsarrendatorns hästar.

Det fanns en särskild vagnbod vid kyrkan där likvagnen var uppställd. På vägen till kyrkan hedrades den döde med att man satte upp granar vid vägen och man hackade ris och strödde på vägen. Både vid bröllop och begravningar var det vanligt med "förning". Man gick i regel på kvällen före till det ställe där det var fråga om bröllop eller begravning med sådan man hade bakat, antingen det nu var vetebröd, en sockerkaka eller bakelser om det skulle vara riktigt fint. Det fick ju bli vad man hade råd med.

I regel var det mycket folk på ställena förr. Även på små gårdar hade man pigor och drängar. När barnen voro små så var det vanligt att man hade dräng och sedan när de växte upp fick dom hjälpa till så fort de kunde börja att göra något.

På större gårdar hade de ju det här torparessystemet som var vanligt ända fram på 1940-talet, då det avskaffades. Torparna fick göra dagsverken för sina torp, ju större torpen var desto flera dagsverken fick dom göra i veckan. Två och tre

dagsverken var det vanligaste, men det fanns även de som gjorde 6 dagsverken per vecka och då fick dom naturligtvis ha dräng för att hjälpa till och då vanligast till att göra dagsverken.

Det var också vanligt att kvinnorna fick göra "hjälpedagsverken", det kunde röra sig om 10 eller 20 dagar om året som dom fick "gå fram" när det var något särskilt brått. Före min tid var det ofta så att torparfruarna ålades att plocka lingon och blåbär till en viss kvantitet och sedan gå fram till gården och koka dem.

Det räknades för att vara lite bättre att vara torpare än statare, för torparen ägde ju sina egna djur och lite redskap, medan stataren inte ägde mer än lite möbler och sängkläder. Statarna hade ju lite kontant lön, men sedan hade de "stat", det vill säga, de hade bostad och vedbrand samt mjölk, spannmål och potatis till en viss kvantitet. Statarbostäderna var ofta mycket dåliga. Fruntimren försökte väl att hålla lite ordning, men det var inte lätt och ofta blev det rätt så smutsigt i bostäderna. Drängarna fick äta inne i köket på gården och sedan bodde de i en drängkammare, ofta flera i samma rum.

På våren när man skulle så, då var det till att så för hand. Det var lite olika hur skickliga folk var till detta, men i regel gick det bra. Rovor och potatis odlades mycket, statare-och torparebarnen fick hjälpa till att gallra rovor och ta upp potatisen, det var mycket arbete. Slåttern och skörden var mycket arbetsamma. Man slog med lie på de stora gårderna och så fick man riva isär strängarna och göra "bressler", för att det lättare skulle torka. Man torkade allt höet på backen förr i tiden. Senare när man började att få lite bättre höskördar fick man börja att hänga upp höet, till en början på träslanor, men senare kom repen så att man kunde göra vanliga hässjor.

I skörden mejades det med lie och togs upp för hand. Någon gång kunde det hända att det var någon som var så "styv" till att meja så att han behövde två upptagerskor efter sig, men i vanliga fall fick en klara det. Det var vanligtvis fruntimmer som tog upp "mej". Förr var det många pigor på Bystad och då kunde också någon av pigorna få gå ut och hjälpa till i skörden. Annars var det väl så att pigorna hade sina olika arbetsuppgifter inne i herrskapsbyggnaden.

När skörden var inbärgad så var det att börja tröska och förr så var det "präglatröskning". Det gick inte så fort även om man var flera stycken som stod där och "böstade". Det ville till rätt så stort utrymme om man var flera stycken

som präglade.

Sedan så maldes då säden vid en kvarn som fanns på gården och en del som skulle användas till kreatursfoder bara ”klämdes”.

På Bystad hade vi 10-12 hästar när det var som mest, vi hade väl 4 fölmärrar som fick föl varje år och då blev det unghästar och en hingst föddes också upp här. Men sedan gick ju hästarna bort undan för undan och det blev traktorer i stället.

På gården fanns många mjölkkor och det var 3-4 statarefruntimmer som skötte mjölkningen tillsammans med en piga från gården som fick hjälpa till med mjölkningen och den disk i brygghuset som förekom i samband med mjölkhanteringen.

Det fanns många olika vagnar på Bystad. När det gällde åkvagnar så fanns det en vurst. Det var en täckt vagn med en särskild kuskbock. Inne i vagnen var det plats för 6 personer som satt på 2 säten mitt emot varandra. Så fanns det en droska och en promenadvagn. På vintern var det skrindor att åka i. En större skrinda med två säten för parhästar och en skrinda för en häst med ett säte och kuskbock där bak.

Åkdonen för vardagsbruk var vanliga arbetsvagnar med håvor och häckar beroende på vilken körning man hade. En särskild vagn hade vi att köra mjölken på till mejeriet i Frölunda.

Skogsavverkning förekom mest från Stenkulla som då ägdes av Bystad. När ladugården byggdes här avverkade man mycket skog i Stenkulla som då på vintern kördes över Rånnavägssjön. Det var i början av 1900-talet. Mycket skog hade avverkats på Bystad av de ägare som haft gården före kapten Wessberg, så här blev ingen skog till avsalu, för mycket gick åt till vedbrand för man eldade ju med ved på den tiden. Avverkningen skedde ju helt med yxa och såg på den tiden, det var innan motorsågarna fanns att tillgå. Stockasåg för två man användes vid nedsågningen.

På fritiden fanns inte så mycket förströelse förr i tiden, men på Torsbo byggde de ju en dansbana och där var ju lite tivoli ibland. Där fanns ju rätt så många ungdomar och det kom även ungdomar från Limmared och socknarna häromkring. Det var mest dragspelsmusik på den tiden och det var en som hette Kalle i Påkerna som brukade spela. Skytteföreningen brukade också ha någon

fest på sommaren och då brukade det komma mycket folk. Skytteföreningen hade en skjutbana och en skyttepaviljong nere vid Sjöbo, men den dog väl ut då småningom, där är helt igenvuxit nu och det syns knappast var den varit. Jag skulle tro att det var omkring 1910 som den lades ned.

Brännvinet användes väl emellanåt men inte i någon större utsträckning. Det var mest vid kalas som det kom fram. På Torsbo fanns en nykterhetsförening men den blev inte så gammal. Man spelade lite kort ibland, även om pengar men det rörde sig inte om så stora summor. På Torsbo fanns en del ungarlsrum och där lär visst ha förekommit lite kortspel.

På söndagarna var det många som gick till kyrkan, men det var helt fritt och ingen tvingades att gå dit. Thomaeus var kyrkoherde då, tills han dog 1915. Jag körde mjölken till mejeriet på den tiden och var ofta uppe på pastorsexpeditionen i ärende om flyttning åt anställda och då skulle man veta varifrån de kom, vart de skulle flytta och sådana saker.

På den tiden förekom husförhör, men dom var inte så allmänt besökta, fast det antecknades vilka som var närvarande. Husförhören hölls oftast i Bystads skolhus.

Till julhögtiden skulle det ju vara lite extra och då skulle det alltid slaktas om man hade något att slakta. Det var en knekt uppifrån Torsbo som hette Halldén, han gick och slaktade i flera månader före jul. Det var mest grisar men även nötslakt förekom. Slakatern skulle alltid bjudas på brännvin, innan han stack grisen skulle han ha kaffe och gök och sedan efter en stund skulle det vara både mat och brännvin, så det var lite kalas den dagen då det slaktades.

Brygd och ljusstöpning förekom inte i någon större utsträckning. Man bakade rätt mycket före jul och ibland bakades det "sötbröd". Julgran hade man på varje ställe och även julklappar förekom, men det var inga dyrbarare saker det rörde sig om.

På julafton skulle torparna och de anställda "gå fram" och doppa i grytan, då fick dom både mat och dryck och även lite med sig hem till barnen.

Efter juldagarna var det julkalas med mat och dryck, rätt så rikligt många gånger. Då gick man till varandra och hade lite festligt.

Före julen firade man "lusse", då kläddeman förr ut sig och gick i stugorna men det har väl gått bort mer och mer med åren.

Om påsk var det vanligt att man körde ihop lite ris och skräp och eldade påskeldar på påskaftonskvällen, då kunde man ofta se många eldar i trakten.

Om midsommar samlades man och dansade på sina ställen, men det förekom ingen majstång på gården. Vi brukade hålla till vid Torsbo dansbana. Det var inte vanligt att man gick barhuvad ens på sommaren på den tiden, något skulle man ha på huvudet vad det vara månne.

Läderstövlar använde man vid hårt arbete ute på åkrarna, men annars var det rätt vanligt att gå i träskor. Det var träskomakare som gick omkring och gjorde träskor. August Johansson från Navstocka, allmänt kallad ”Träsko-August” var det oftast kom och gjorde träskorna. Då fick man hugga sig en björkstock som lämpade sig att göra träskor av. Sedan tog han då ett mått efter vissa tum och gjorde träskorna färdiga, utan att man nån gång behövde prova dem. Någon gång kunde han måla dem, men för det mesta fick man ha träets färg på träskorna.

Det var varmt att gå med träskor, särskilt om dom var så pass stora att man kunde ha två par sockor i dem. På vintern var det besvärligt att gå med träskor, för om snön var kram så ”stultade” det sig under dem och då fick man bösta och ha sig. Då var ju läderskor bättre, men dom var så dyra så att det var vanligt att både unga och gamla gick i träskor. Till skolan var det också mycket vanligt att man fick gå i träskor.

Det var gott om fisk i Bystadsjön på den tiden och det var rätt vanligt att fiska. Min far som bodde på ett torpställe på Nabben var så intresserad av att fiska så han fiskade både natt och dag. Dom rodde ut på kvällarna och ljustrade och då hade de ett bloss i båten. Fisken kom in mot land på kvällarna och då högg dom fisken med ljustret, dom tog upp mycket fisk på det viset, men det blev ju förbjudet senare.

Kräftor fanns det gott om i ån, men det var inte så populärt med kräftor då som nu. Det var ändå många som gick och plockade upp kräftorna så dom tog väl slut och det blev också förbjudet med tiden.

Jaga fick man inte göra, för herrskapet ville väl ha jakten för sig själva. Dessutom hade kapten Wessberg en särskild jägare som skötte hans hundar och såg till hans marker och även sköt lite åt herrskapet. Han hette Herman Olofsson och bodde på Aspholmen.

Det var gott om lingon och blåbär förr i tiden, men sedan det planterades skog och skogen växte upp så gick bärmarkerna bort.

Gamla och orkeslösa människor var ofta ”backstugesittare” förr och då var det väldigt dåligt med åldringsvård och fattigvård. Dom hade ofta någon ”socknastuga” där dom fick flytta in på gamla dar, där fick dom klara sig bäst dom kunde. Man kan inte föreställa sig att det varit så. Tredjedag jul så var det kommunalstämma uppe i Gällstad och då blev fattighjonen så gott som sålda på auktion. De lämnades bort till den minstbjudande. Man kan inte tro att det har förekommit men det har det faktiskt gjort.

Om man blev sjuk förr i tiden så var det inte lätt att få någon vård. Hade man någon som kunde skjutsa sig till någon läkare så gick det an, men annars fick man anlita gästgivar skjuts och då fick man betala för den. Man kunde också ta hem doktorn, men då måste man ha tillgång till telefon för att kunna ringa efter honom. Sedan reste ju doktorn också efter häst och det var inte många resor om dan som han kunde hinna med. Jag minns när det var gästgiveri i Frölunda. Det var fyra gårdar som turades om att ha det. Kom det någon resande så var dom skyldiga att ställa upp med mat, logi och skjuts. Det var ju handelsresande som åkte omkring året runt i hela Sverige, dom hade ofta med sig prover och sålde saker. Gästgivaren skulle väl ha en viss ersättning för sina tjänster, men dom fick också finna sig i att ställa upp när som helst.

Veterinärer fanns det också och dom hade sina olika distrikt som dom skulle sköta och dom fick ge sig ut till gårdarna när de blev kallade. Men det fanns också ”kloka gubbar och gummor” som man kunde anlita för att bota både djur och människor. På Fröjdelund fanns en som botade kreatur och ”Tattare-Manda” botade barn från ”Engelska sjukan” och hon var mycket anlitad för detta ändamål.

Skräddare och skomakare hade förr gått omkring på gårdarna, men det var inte så mycket som jag minns. Då skulle ju tjänstefolket ha kläder och skor som då ingick i lönen.

På Bystad hade vi en egen smed som hette Johan August Johansson och det var mycket vanligt på de större gårdarna att de hade smedjor och en smed anställd. Smeden hade ofta en egen smedja också där han tog emot beställningsarbete. På Torsbo gård hade de också en smedja som stod ovanför ladugården och dit

beställde de en smed när de behövde få något reparerat.

Uppe i Rånnaväg var det mycket bleckslagerier, var och varannan gubbe satt och sysslade med detta. Man fick gå dit och beställa bunkar och hinkar och vad man ville ha. Det användes mycket bleckkärl på den tiden. Jag minns också när de använde kopparkärl, dom var ju bra för dom gick ju att förtenna, men när dom blev gamla och ärgiga var dom farliga att använda för ärgen är mycket giftig.

Jag minns också nr det fanns knektar ute i rotarna. Det var ett väldigt väsen när dom skulle ut på sina möten och likadan när dom kom hem. Bönderna var skyldiga att skjutsa sina knektar när dom skulle ut på tjänstgöring, men sedan järnvägen kom till så fick dom åka tåg. Bud var en knekt som bodde i Kättebo skog, jag minns honom lite som barn.

Hemarbete var mycket vanligt i stugorna, man stickade varor åt Torsbo fabrik i var och varannan stuga.

Min far var gårdfarihandlare, han tog billiga sekunda varor på Torsbo fabrik, bar bördor på 80-100 kg till tåget i Limmared och reste sedan neråt Småland och sålde dem. Oskar Johansson i Lilla Bystad var också ute och knallade, men jag vet inte varåt han reste.

När Torsbo fabrik brann 1918 var det ett väldigt väsen här på Bystad. När det började brinna på kvällen fick jag för hästar och skjutsade upp gubbar till Torsbo, men där gick det ju inte att släcka för man hade inte annat än handsprutor och det räckte ingenstans för fabriken var i trä och dt var torrt och brann bra. Kapten Wessberg var sjuk och sängliggande, varenda gubbe var uppe i Torsbo, men jag fick ge mig hem och vakta så att det inte tog eld härnere. Men det var ju så pass långt från elden så det hände dessbättre ingenting.

Bränneriet på Intorp var kvar i min barndom, det var mest torpare och närboende som arbetade där. Det var en från Dalstorp som var brännmästare och skulle se till det där. Dom använde både potatis och spannmål till brännvinet och dom köpte majs som då skulle vara så modernt att använda. Längre tillbaka körde de med hästar och oxar från Intorp till Göteborg och Borås med brännvinet.

Det var en konkurs på Intorp 1901 och en sådan konkurs har aldrig förekommit i Sveriges rike. Den gav 96 eller 97 procents utdelning när alla som skött om

konkursen hade fått sitt, annars hade det blivit pengar över. Ägaren till Intorp då, hette Anders Andersson, han var kommen uppifrån Skaraborgs län och det gick så bra för honom här så folk blev så avundsjuka på honom.

När han sedan blev stämnd på konkurs så var det ingen som ville hjälpa honom. Det blev auktion och han ägde då, förutom Intorp, Redslarp, Björkholmen, Möllebo, Bystad och en hel del andra mindre gårdar. På Intorp fanns förutom bränneri, mejeri, bobinfabrik och handelsträdgård. Mejeriet låg ovanför trädgården där vägen går ner till Möllebo, jag minns när det var kvar. Nysteds hade också någon sorts gjuteri och verkstad där borta.

Det var rätt vanligt att det kom tattare och dom hade vissa ställen där dom brukade hälsa på. Zigenarna reste också omkring, dom hade väl lite förtenning för sig, men sedan stulo de och tiggde så förskräckligt när dom kom in på ställena.

Det var också gott om luffare på den tiden. När folk tröttnade på att arbeta gav dom sig ut på luffen och vandrade omkring ett tag. Det fanns också sådana som börjat i unga år och höll på så länge de levde, så det fanns många olika slag av luffare. Dom fick ofta ligga i uthusen över natt, dom var ofta så lusiga så det var inte roligt att ha dom inne.

Tattarna hade ofta lite att sälja, inte minst Manda och hennes söner, dom blev med tiden riktiga affärsmän. ”Flottare-Fredrik” var på något sätt släkt med Manda, men jag vet inte hur.

Grönahögs socken var rätt utsatt för tattare. Dom var rätt avskydda, så det var inte roligt när de kom.

Fritz Johansson, Bystad berättar 1975

om livet på Bystad i gångna tider, om hästar och bilar och branden 1937 m.m.

Inspelat av hans svärson Alf Källman.

Avspelat och utskrivet av Sture Hjalmarsson

I Bystad började vi arbeta kl. 6 på morronen, det var då i stallet där vi utfodrade, ryktade och gjorde iordning. Det höll vi på med till kl. halv 8 då det var frukost och sedan bar det av ut i markerna.

Vällingklockan ringde kl. 6, sedan till frukost kl. halv 8, till arbete kl. 8, till middag kl.12. På sommaren var det 1 ½ timmas middagsrast, så då ringde den till arbete kl. halv 2, annars kl.1. Till kafferast kl.5, till arbete kl. halv 6 och slutligen till kväll kl. 8.

En gång mellan 1915 och 1920 kortades arbetstiden av så vi fick sluta kl.7 på lördagskvällarna och då tyckte man att det var väldigt fint att få en timmes ledighet. Senare kortades det av så vi fick sluta kl. halv 7 på lördagskvällarna. Till stallet fick man ju gå även på söndagen för att utfodra och göra rent. På vintern slutade vi kl. 5, men sedan skulle vi sitta nere i torparestugan och binda kvastar och spinga stickor som dom skulle tända med framme i villan. Det var meterlånga kubbar som vi skulle spinga av, kärnan gick ju inte att spinga av men av ytterringsen gick det bra så att man ibland kunde få fram meterlånga stickor, men ibland blev dom ju kortare.

Till Bystad hörde 14 torpställen, men dom gjorde ju inte dagsverken för alla. På Påkerna, det ena stället gjordes inga dagsverken för och inte för smedjan och inte Lund heller. Dom betalade någon sorts arrende. På Påkerna bodde en fanjunkare som sedan flyttade till Månstad. Han hette Lenberg och hade affär i huset där uppe på kullen. Det huset stod kvar rätt länge. Rudolf hette den sonen som skötte affären och han hade en bror som hette Valdemar och han blev sjökaptten. Den yngste av Lenbergs-pojkarna for till Amerika och han kom aldrig tillbaka.

Till Jacobssons i Kättebo var det ett bageri, fick man gå dit och köpa en bulle för

två öre så var man lycklig, för den var god.

1921 köptes den första bilen på Bystad, det var en öppen Dodge. Det var meningen att dom skulle köpt bil redan 1914 men så kom kriget emellan. På Torsbo hade dom köpt bil redan 1912. Bertil Wassberg hade tagit körkort i Göteborg redan 1920. När den här Dodgen var köpt så skulle jag också börja köra den och det första jag körde var där Torsbo nu har sin fotbollsplan. Bertil Wassberg körde dit upp och där skulle jag överta ratten. Jag körde till Dalstorp en sväng och sedan körde vi över Kättebo hem. Det var första gången jag tog i någon ratt.

När man åkte i öppen bil fick man klä sig därefter. Alfred Höglund körde taxi med en T-Ford då och han hade sällskap med Iris Engvall som var på Bystad då. 1924 köptes en stor 7-sitsig bil, jag kommer inte ihåg av vilket märke, och den första resan vi gjorde med den var till Vänersborg. Kapten Wessberg och frun skulle hälsa på doktorinnan Englund. Hon var änka efter doktor Englund som var från Stenkulla och som hade dött i början på 1920-talet. Det var första gången som Bertil Wessberg träffade sin blivande fru Hedvig. Det gick väl bra med den stora bilen, men vägarna voro smala och krokiga och det fanns inga ordentliga skyltar. När man kom till en korsväg och det var mörkt så fick man rita eld på en tändsticka och läsa på vägvisaren.

På hemvägen åkte vi över Trollhättan och doktorinnan och hennes barn åkte med dit, det var två pojkar som inte var så gamla och så denna Hedvig som då inte var fullt 20 år. Bertil Wessberg frågade mej dagen efter vad jag tyckte om tösen och jag svarade att jag tyckte att hon inte såg så dum ut...

Deras bekantskap fortsatte sedan och doktorinnan ville ju gärna ha en rik måg så hon ordnade med så att bekantskapen fortsatte och vi var i Vänersborg flera gånger sedan.

Bertil Wessberg hade också motorcykel som han åkte på till Vänersborg sedan och efterhand blev det bröllop.

Det var också en öppen bil, den här 7-sitsiga och det var en väldig blåst i den. Vi hade väl den ett par år och sedan köptes den första täckta bilen och det var en Chreysler, en liten fin bil, den bästa som vi hade. Den hade registreringsnumret P 405, och vi körde den mellan 11- och 12000 mil. Sedan kom en större framhjulsdriven Chreysler och på den flög bakvagnen hit och dit så den var besvärlig att köra.

Vi hade sex olika bilar från den första tills andra världskriget bröt ut. Det var de år som vi körde 3 000 mil med bilarna. Den sista var en Packard, det skulle vara

ett väldigt fint märke, men det gick inte så länge innan kriget kom och bensinen tog slut och någon gengas sattes aldrig på. Sedan fick vi lämna ifrån oss däcken till den bilen. Efter kriget körde de bilarna själva.

(Vissa minnesfel kan förekomma angående bilarna, S. H:s anm.)

De varmlodiga vagnshästarna gick bort 1921, jag var inne med dem i Ulricehamn hos slaktaren och såg när han sköt dem.

Vi började att köra på hästpremiering 1916. Det var det roligaste man hade när man fick ta märrarna och fölungearna in till Ulricehamn på premiering. Vi hade också en hingst som föddes 1919 av en premierad märr. Det var en mycket grann fölunge och fadern var uppifrån Blidsberg. Det var en bror till Hilding i Götåkra som bodde där och jag var däruppe med märrar hos hans hingst flera gånger. Jag bar mycket mjölk från ladugården till den fölungen, inspektor Skoglund var arg så han fräste och undrade vad det var för dumheter. Han skällde på en annan, men vågade inte säga något därframme, för där visste han att jag fick göra som jag ville.

Dom var bjudna 5-6000 för den fölungen, men 1922 blev det väldigt dåliga tider och då blev det inte mycket hästavel. Han var tämjd och snäll att köra, men i skogen var det svårt att hinna med honom för han gick så fort och det följde med både träd och annat där han for fram för han var så väldigt stark. Men på vägen var han väldigt snäll att köra. Vi hade inga egna fölunger efter honom, men det var märrar här från Finnekumla och Sjörred så han fick väl några arvingar. Han fick stå mycket inne för en gång när vi släppt ut honom i rastgården så hoppade han över gärdesgården och fick en stake i magen och sedan släpptes han aldrig ut.

I början på augusti 1937 brann stallet ned efter ett väldigt åskväder.

Arbetshästarna var då ute allihop och det var endast hingsten som var inne. Hela natten gick åskan så förskräckligt och den slog ned många gånger i furorna ute i parken. Det var ju så oroligt och vi var uppe och Nordström och Nelly km också in här. Kl. 6 på morronen gick jag ned till stallet för att se till hingsten och ge honom att äta och då tog det till att regna så hemskt, men åskan gick inte så hårt då.

När jag kom tillbaka in i huset så skrällde det till så jag trodde att det slagit ned i huset. Jag sprang omkring och tittade överallt, men jag kunde inte känna av någon rök. När jag tittade ut såg jag att det rök vid stallet och jag sprang ut med en väldig fart och mötte då Wessberg och frun som kom med en lite brandspruta

och undrade vad de skulle göra. ”Det blir nog inte mycket man kan göra” sa jag och sprang in i stallet för att ta ut hingsten. Grimskaflet var lite knepigt fastknutet så jag slängde av honom grimman och ledde ut honom i luggen. Då kom Nordström också springande och jag sa till honom att ta hästen och släppa honom i rastgården. Jag befarade att garaget också skulle stryka med så jag måste ha ut bilen. ”Gud give att den startar” tänkte jag och hoppade in i bilen. Den startade och jag körde den baklänges ett stycke.

Dom började bära vatten från bassängen i trädgården, men det var ju ingenting som förslog. Jag tänkte att vi får väl ta hästen och köra upp vatten, men sedan så kom ju brandkåren, det var redan då försent och ingenting att göra. Vi slängde ut selarna, det var det enda som gick att rädda där. Ett par fjädervagnar och en lastvagn som stod lösa lyckades vi få ut men droskorna var ju uppbundna i taket med parstänger och grejer. Dom hade inte varit använda på flera år då så det var ingenting att göra.

Jag sa till dem att gå efter hästen så att vi kunde köra upp lite vatten, men det var vid den tiden då han brukade gå till Frölunda med mjölken så han hade gett sig iväg däråt. Jag fick tag i en cykel och jag hann i kapp honom. Det hade väl varit något gap öppet så han hade bara gått ut.

När jag kom tillbaka till Bystad var stallen så gott som nedbrunnen.

Det var det värsta åskväder som jag varit med om och det var ett 50-tal träd uppe i parken som var skadade av nedslag. Men det var den allra sista knallen som antände stallen.

När ladugården byggdes här 1914 var det ett åskväder här kl. halv 5 på eftermiddagen och vi satt inne och drack kaffe. Då slog åskan ned i en furu här i parken och det började brinna i gräset under trädet, så det blev brått med att skrapa och släcka därute. Det var också i augusti månad.

Det var en gång 1918 som vi var inne i Ulricehamn på hästpremiering. Det var jag och Robert Bygård och vi hade inte mindre än 6 hästar med oss. Två määrrar med diföl och 2 tvååringar som också skulle visas upp. På ditvägen hade vi tvååringarna bundna efter vagnen men när vi reste hem och var komna till Skottek sa jag till Bygård: ”Nu släpper vi tvååringarna lösa, dom följer nog med hem ändå.” Vi löste dem och de sprang så snällt efter oss. När vi kom till Bredgårds gårde så mötte vi en bil. Vägen var så smal där så det gick knappast att mötas. Bilen stannade och sa till oss att vi får köra ned i diket för det är lättare att få upp några hästar därifrån än en bil. Vi lyckades väl komma förbi

varandra och tvååringarna sprang lösa efter oss hela vägen hem.

År 1921 var flyttedagen den 24 oktober på en måndag och det var meningen att vi redan på söndagen dessförinnan skulle fara upp till Önnarp i Hössna och hämta Sjöblom som då skulle flytta hit. Men det blev ett sådant hemskt snöoväder med blåst och storm så det gick inte att ge sig av den dagen. Det blev kvartersdjup snö och telefonen blåste ned här på gårdet så vi fick ge oss ut och klippa av trådarna så att det skulle gå att ta sej fram på vägen. Vi fick plocka fram kälkarna och göra oss iordning och på måndag morron gav vi oss av med tre par hästar. Det var Gunnar på Lilla-Bystad, Nordström och jag som skulle hämta honom.

När vi kom fram till Hössna så var där så mycket snö så vi fick köra på åkrarna vid sidan om vägen. Vi skulle stanna där över natt och åka tillbaka på tisdagsmorrnen. Vi fick ligga på en vind där i någon i byggning och det var så fullt av vägglöss där och dom bet oss så det sved på kroppen, som om vi hade lagt oss i en spis. Det gick inte att få en blund i ögonen där, så när klockan var mellan 4 och 5 på morronen så sa jag till gubbarna att nu går vi upp och ger hästarna, lastar och försöker att komma iväg hem ifall snön möjligtvis skulle gå bort idag. Men dom hade sina saker liggande kringspidda överallt så klockan var väl närmare 10 på förmiddagen när vi kom därifrån.

Men så hade dom några möbler stående i Ulricehamn också så vi var tvungna att köra den vägen hem. När vi kom till Ulricehamn stannade vi och plockade på de här möblerna, men då blev det regn och snön började att gå bort. Klockan var 1 när vi körde från Ulricehamn och den hemresan glömmer jag inte om jag blir aldrig så gammal. När vi var komna lite utanför stan så var varenda snökorn borta. Hästarna orkade bara dra dom rätt tunga lassen en liten bit i taget. Många ungar var det och dom skrek och gubbarna sa att vi är väl tvungna att lasta av lassen, men jag sa att vi kan väl inte häva det i skogen, utan får försöka ta oss till Bredgården och få in det där i något skjul.

Men när vi kom till Marbäck så var där bättre före, så vi kunde fortsätta ända hem och vi var väl hemma vid 6-tiden på kvällen efter alla dessa strapatser.

Fritz Johansson

Stora Bystad

4/8 1889 - 29/3 1983